

BERNT BRATSBERG
Frischsenteret
MARI BREKKE HOLDEN
Finansdepartementet

Effekter av allmenngjøring i byggebransjen

Allmenngjøring av tariffavtaler er trolig vårt viktigste tiltak mot sosial dumping. Til tross for bred enighet om å sikre likeverdige lønns- og arbeidsvilkår, skaper usikkerhet om virkningene uenighet om hvor ofte allmenngjøring bør tas i bruk. I denne artikkelen tar vi for oss allmenngjøringsvedtakene i byggebransjen og, basert på administrative registerdata, analyserer effektene av vedtakene på lønnsutvikling og langsiktig yrkesstatus. Identifikasjonen av effekter trekker på at allmenngjøringen ble innført på ulike tidspunkt i ulike fylker. Vi finner at allmenngjøringsvedtakene hevet timelønnen, særlig for østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Allmenngjøringen førte også til at flere norske bygningsarbeidere fremdeles jobbet i bransjen tre år senere, mens vi sporer en økning i trygdede arbeidsinnvandrere.

Allmenngjøring av tariffavtaler innebærer at de lønns- og arbeidsvilkår som allmenngjøres skal gjelde som ufravikelige minstevilkår for arbeidstakere som utfører arbeid av den art avtalen omfatter, og jobber innenfor gjeldende bransje og område. Lovens formål er «å sikre utenlandske arbeidstakere lønns- og arbeidsvilkår som er likeverdige med de vilkår norske arbeidstakere har, og å hindre konkurransevridning til ulempe for det norske arbeidsmarkedet» (Allmenngjøringsloven, 1993). Loven ble vedtatt i 1993 i sammenheng med at Norge, gjennom EØS-avtalen, i 1994 ble en del av det felles europeiske arbeidsmarkedet.

Men den ble ikke tatt i bruk før EU-utvidelsen mot Øst-Europa i 2004.

EU-utvidelsen i 2004 åpnet grensene for arbeidsinnvandring og tjenesteyting fra land med adskillig lavere lønnsnivå og levestandard enn Norge. Med utvidelsen fikk bedriftene

¹ Denne artikkelen trekker på analyser gjort under forskningsavtalen «Kunnskapsutvikling om arbeidsinnvandring» mellom Fafo/Frischsenteret og Arbeids- og sosialdepartementet, blant annet en masteroppgave (Holden, 2014), og benytter data stilt til disposisjon av Statistisk sentralbyrå. Vi takker Line Eldring, Steinar Holden, Oddbjørn Raaum og en anonym fagkonsulent for nyttige kommentarer og innspill. Innholdet i artikkelen står for forfatterens egen regning og representerer ikke Finansdepartementet.

tilgang på arbeidskraft som var villig til å arbeide for lønninger langt under det som ble akseptert av nordmenn. På flere måter var dette positivt for norske aktører og den norske økonomien. EU-utvidelsen sammenfalt med en periode med sterk økonomisk vekst og press i det norske arbeidsmarkedet. Det utvidede arbeidstilbudet ga mange bedrifter mulighet til å møte den høye etterspørselen med økt sysselsetting og produksjon, og samtidig redusere kostnadene. Men åpningen av grensene har også innebåret utfordringer. Gjennom Fafos bedriftsundersøkelse i 2006 kom det fram at mange bedriftsledere innen bygg og anlegg mente at konkurransen var blitt hardere etter EU-utvidelsen (Dølvik m.fl., 2006). Over halvparten sa seg enig i at det var blitt flere konkurrenter fra nye EU-land og at norske konkurrenter nå brukte billigere utenlandsk arbeidskraft. En utfordring med denne endringen i konkurransesituasjonen er, i følge flertallet av bedriftslederne, at det var blitt flere useriøse aktører i bransjen.

Arbeidsmiljøloven legger føringer for arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern i virksomheter i Norge som sysseletter arbeidstakere, med noen unntak. Arbeidsgiverne har ikke bare plikter overfor egne ansatte, men også overfor innleide arbeidstakere og selvstendige næringsdrivende, både utenlandske og norske. I motsetning til mange andre europeiske land, har Norge ikke en generell lovfestet minstelønn. Lønnsforhandlingene er overlatt til partene i arbeidslivet og direkte avtaler mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. I 2013 var dekningsgraden for tariffavtaler i privat sektor på om lag 50 prosent. Men tariffavtalene har tradisjonelt hatt en normgivende kraft, også i de uorganiserede delene av arbeidsmarkedet (Stokke m.fl., 2013). Dette har imidlertid i mindre grad vist seg å være tilfelle for utenlandske arbeidstakere.

HVORFOR ER VI OPPTATT AV SOSIAL DUMPING?

Frykten for at arbeidstakere fra EU/EØS-området skulle ta arbeid i Norge til langt dårligere vilkår enn det som var vanlig i det norske arbeidsmarkedet, var bakgrunnen for at LO tok initiativ til allmenngjøringsloven på begynnelsen av 1990-tallet. Hvorfor er samfunnet opptatt av sosial dumping? Ifølge Fasting (2012) er «sosial jumping» en bedre betegnelse. Argumentasjonen går ut på at arbeidsinnvandrere fra lavkostland gjerne tjener tre ganger lønnen i hjemlandet, justert for levekostnader. Derfor kan den billige, men frivillige, arbeidskraften sees på som en vinnvinn-situasjon. Tilhengere av allmenngjøring har derimot argumentert med at lave lønninger innebærer utnyttning av

arbeidstakerne, og at underbetalte innvandrere vil kunne utkonkurrere arbeidstakere på mer normale lønnsnivåer.

Fra et samfunnsøkonomisk perspektiv er det også en avveining mellom bedriftenes kostnadsbesparelser på kort sikt og statens regning på lengre sikt (se også diskusjonene av mulige konsekvenser av lavlønn blant arbeidsmigranter i NOU 2011; 2013). Den store velferdsturismen fra de nye EU-landene har så langt uteblitt (Bratsberg m.fl., 2014). Men det kan likevel bli dyrt for velferdsstaten dersom arbeidsinnvandrere opparbeider seg trygderettigheter parallelt med at de sliter seg ut i dårlig betalte jobber, eller hvis lave lønninger svekker arbeidsgivers krav til kvalifikasjoner og fører til rekruttering av arbeidskraft med lave produktive egenskaper og høy risiko for framtidig trygdeavhengighet. Sist, men ikke minst, er bekymringen at standardene for helse, miljø og sikkerhet skal undergraves ved at useriøse aktører utkonkurrerer de som opptre lovlig og seriøst. Et av hovedformålene med arbeidsrettslig regulering er å gi vern mot konkurranse om lønns- og arbeidsvilkår, og da både av hensyn til arbeidstakerens svake stilling, men også med tanke på konkurransen mellom arbeidsgivere (Evju, 2012). Resultatet som fryktes, dersom sosial dumping ikke motarbeides, er en forverring av lønns- og arbeidsvilkår i flere bransjer. Det kan videre føre til svekket rekruttering til særlig utsatte yrker og bransjer og en segmentering av arbeidsmarkedet langs etniske skillelinjer (Arbeids- og sosialdepartementet, 2008).

ALLMENNGJØRING OG BYGGEBRANSJEN

Per i dag er fire områder omfattet av allmenngjøringsordningen: Bygg, skips- og verftsindustrien, jordbruk og gartneri, og renhold. De første allmenngjøringsvedtakene gjaldt hovedsakelig byggebransjen.² I følge Ødegård m.fl. (2007) viste de tidlige erfaringene at «bygg og anlegg trolig er den næringen som sterkest har fått merke de negative sidene ved økt arbeids- og tjenestevandring fra Øst-Europa». I denne artikkelen fokuserer vi derfor på byggebransjen, og nærmere bestemt allmenngjøringsvedtakene for byggeplasser. Forskriften om allmenngjøring av tariffavtaler for byggeplasser i Oslo-området (definert som Oslo, Akershus, Østfold, Vestfold og Buskerud) trådte i kraft 1. september 2005. Allerede 1. januar 2006 forelå et tilsvarende vedtak for byggeplasser i Hordaland og fra

² Allmenngjøringsvedtaket for syv petroleumsanlegg på land var den første allmenngjøringsbestemmelsen, med virkning fra 1.12.2004 til det ikke ble fornyet i 2010.

januar 2007 ble tariffavtalen allmenngjort for byggeplasser i hele landet.

I løpet av 2006 og 2007 utførte Arbeidstilsynet mer enn 2 300 tilsyn i bygg- og anleggsbransjen, og i 53 prosent av tilfellene fant tilsynet grunnlag for å gi en eller annen form for reaksjon (Eldring m.fl., 2011). Av disse var brudd på allmenngjøringsloven den vanligste grunnen til reaksjon, fulgt av brudd på arbeidsmiljøloven og utlendingsloven. Det groveste tilfellet av lønsmessig sosial dumping dokumentert av LO (2008) var to litauere som fikk 13 kr timen, en tidel av minstelønnen for faglærte håndverkere. LO viser også til svært mange tilfeller med lønninger mellom 30–70 kr timen, eksempelvis tilknyttet byggingen av Operahuset.

I 2011 var det i overkant av 48 000 registrerte arbeidsinnvandrere i bygg og anlegg, som vil si omtrent 25 prosent av de sysselsatte (en større andel i bygg). Blant disse er i underkant av halvparten på korttidsopphold (Johannessen m.fl., 2013). For arbeidskraft fra Norden er korttidsopphold og pendling den vanligste formen. Over halvparten av den utenlandske arbeidskraften kommer imidlertid fra de østeuropeiske EU-landene, og disse er oftere bosatte i Norge. Mangel på arbeidskraft er ifølge fire av fem bedriftsledere intervjuet i Fafos bedriftsundersøkelse i 2009 hovedmotivasjonen for ansettelse av utenlandske arbeidere, mens 3 prosent trakk frem at den østeuropeiske arbeidskraften innebar lavere lønnskostnader (Andersen m.fl. 2009). Økt arbeidsfleksibilitet ble også trukket frem.

Etter at allmenngjøringsloven ble tatt i bruk, har det kommet flere endringer for å sikre en effektiv håndhevelse av forskriftene. Den største endringen er kanskje innføring av solidaransvar for lønn fra januar 2010; arbeidstakere som ikke får utbetalt lønn i henhold til allmenngjøringsforskriften kan kreve lønn utbetalt fra en hvilken som helst oppdragsgiver lengre opp i kontraktkjeden. I byggebransjen har ordningen med solidaransvar blitt godt mottatt også blant bedriftsledere, og det blir sett på som et viktig tiltak mot useriositet i bransjen (Alsos og Eldring, 2014). I denne studien har vi estimert effekten av å innføre allmenngjøringsvedtaket, og ikke sett på virkningen av de påfølgende regelendringene.

TIDLIGERE STUDIER

Den eksisterende norske litteraturen om allmenngjøring omfatter undersøkelser av bedriftenes holdninger til allmenngjøring og endringene i loven som solidaritetsansvaret

(Alsos og Eldring, 2014), analyser av allmenngjøringens virkning på lønningene basert på registerdata (Econ Poyry, 2010; Eldring m.fl., 2011), samt diskusjon om lovens juridiske status og alternativer til dagens ordning (Evju, 2012).³ Et viktig bidrag er Polonia-undersøkelsene fra Fafo (Friberg og Eldring, 2011), som belyser lønns- og arbeidsvilkårene til polakker i Oslo i 2006 og 2010. Studiene får blant annet frem omfanget av brudd på allmenngjøringsbestemmelsene hos denne gruppen. Ved å sammenlikne resultatene fra 2006 og 2010, har disse undersøkelsene blitt brukt til å si noe om virkningene av allmenngjøringen. I en evaluering av regjeringens tiltak mot sosial dumping, som i stor grad bygger på ulike undersøkelser fra bygg, industri og landbruk i perioden 2006–2010, blant annet Polonia-undersøkelsene, konkluderer Eldring m.fl. (2011) med at det er grunn til å tro at lønnsforholdene blant arbeidsinnvandrere ville ha vært adskillig dårligere uten allmenngjøring, selv om ordningen på ingen måte har fjernet alle tilfeller der utenlandsk arbeidskraft lønnes under tariffestede minstesatser.

Econ Poyry (2010) evaluerer også allmenngjøring av tariffavtaler på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Konklusjonen fra analysen av registerdata er blant annet at en betydelig andel av uorganiserte arbeidstakere i bygg og anlegg har lønn under den tariffsatsen de har krav på, og at denne andelen stort sett faller etter allmenngjøringen, men ikke til null.

Evalueringene gjennomført av Eldring m.fl. (2011) og Econ Poyry (2010) estimerer imidlertid ikke effekten av allmenngjøringen ved hjelp av en eksplisitt identifiseringsstrategi. Econ Poyry presenterer omfattende statistikk for Oslo-området som sannsynliggjør at allmenngjøringen kan ha påvirket lønninger og arbeidstakersammensetningen, men reiser spørsmål om det også har vært andre krefter enn allmenngjøringen, eksempelvis konjunkturutviklingen, som har hatt betydning. Eldring m.fl. er i sin rapport forsiktige med å trekke konklusjoner basert på analysene av registerdata, blant annet på grunn av de store konjunkturendringene over den relativt korte analyseperioden (2004–2009) og at det ikke er kontrollert for endringene i arbeidsmarkedet i form av stadig inntog av østeuropeisk arbeidskraft.

³ Den tilstøtende internasjonale litteraturen om effekter av minsteløninger har vært preget av en intens debatt om minstelønn medfører lavere sysselsetting (Card og Krueger, 1995; Doucouliagos og Stanley, 2009; Neumark m.fl., 2014).

For nettopp å skille ut effekten av allmenngjøring fra konjunkturutviklingen og andre elementer, benytter vi i denne artikkelen en forskjell-i-forskjell metode («difference-in-difference») og utnytter at allmenngjøringsvedtaket ble innført henholdsvis halvannet og ett år tidligere i Oslo-regionen og Hordaland enn i resten av landet som kilde til identifikasjon av effekter.

TEORETISKE PREDIKSJONER

Sammenliknet med mange andre land er det relativt små lønnsforskjeller i Norge, blant annet grunnet relativt sett høy organisasjonsgrad og avtaledekning, samt tariffavtalenes normgivende kraft. Som vi viser nedenfor, innebærer likevel lokale tillegg at medianlønnen for norske arbeidstakere i byggebransjen ligger godt over minstesatsen i tariffavtalen, samtidig som østeuropeisk arbeidskraft, faglært så vel som ufaglært, gjerne lønnes mellom faglært- og ufaglærtsatsen, om ikke lavere. Allmenngjøring innebærer at lønningene må heves i uorganiserte bedrifter som tidligere betalte mindre enn minstesatsene. Siden tidligere studier viser at en større andel av arbeidsinnvandrerne har lønn under minstesatsen, vil det være naturlig å forvente at gjennomsnittslønnen øker mest for denne gruppen.

Økonomisk teori gir ikke entydige prediksjoner om sysselsettingseffekter av minstelønninger. Mens en tradisjonell lærebokmodell med full konkurranse tilsier at bedrifter ansetter færre arbeidstakere når lønnskostnadene går opp som følge av allmenngjøringen, vil monopsoni-makt i arbeidsmarkedet kunne føre til økt sysselsetting med minstelønninger (Card og Krueger, 1995; Manning, 2003). Men selv om skalaeffekten er usikker, vil vi forvente en substitusjonseffekt fra arbeidsmigranter mot norske bygningsarbeidere dersom allmenngjøringen fører til at den relative lønnen til arbeidsmigranter stiger.⁴

Allmenngjøringen kan også gi seleksjonseffekter, ved at de uorganiserte bedriftene slutter å hyre arbeidstakere med en produktivitet som ikke kan forsvare den allmenngjorte tariffsatsen, det være seg nordmenn eller innvandrere, og ev. erstatter disse med mer produktive og bedre betalte arbeidstakere. Den initiale effekten av en allmenngjøring kan altså være utstøting av de minst produktive arbeidstakerne, som muligens slår ut i at flere går over på trygd. Over tid vil allmenngjøringen innebære at bedriftene ikke

ansetter de minst produktive arbeidstakerne fordi deres produktivitet er lavere enn den lovbestemte minstelønnen.

Arbeidsgiverne vil trolig være mer kritiske til hvilke oppgaver de trenger folk til, mer omhyggelige i ansettelsesprosessen og mer opptatt av å holde på arbeidskraften, når de ikke lenger kan ansette folk til 80 kr timen. De høyproduktive vil derfor bli mer etterspurte og potensielt kunne forhandle frem høyere lønninger. Høyere lønn kan gjøre det mer attraktivt for produktive arbeidstakere å bli i de uorganiserte bedriftene, noe som kan føre til lavere utskiftingstakt og økt stabilitet i arbeidsstokken.

Vanligvis allmenngjøres bare deler av tariffavtalens bestemmelser. Det betyr at allmenngjøringen ikke fullstendig likestiller forpliktelsene til organiserte og uorganiserte bedrifter, og lønningene til nordmenn og arbeidsinnvandrere trenger heller ikke å bli like. I den grad lønnsdifferansen mellom norsk og østeuropeisk arbeidskraft ikke kan forsvares av forskjeller i produktivitet, vil det å benytte utenlandsk arbeidskraft være kostnadsbesparende selv dersom de allmenngjorte tariffsatsene legges til grunn.

Allmenngjøring kan også tenkes å påvirke utfallet av påfølgende tariffavtaler. Den tariffestede minstelønnsatsen vil nødvendigvis få større fokus der det er gjennomført allmenngjøringsvedtak, i og med at den er bindende for mange flere arbeidstakere enn tidligere. Om det impliserer økt eller redusert vekst i tariffsatsene er ikke entydig. Men det vil være av betydning for hvordan en evaluerer allmenngjøring som tiltak mot sosial dumping, spesielt siden det er en tendens til at arbeidsinnvandrere lønnes på tariffsatsen og nordmenn *over*. Denne artikkelen søker ikke å besvare hvordan allmenngjøringen påvirker påfølgende tariffavtaler, men i analysene er det tatt høyde for om, ev. hvordan, tariffsatsen flytter seg i lønnsfordelingen.

DATA OG UTVALG

De empiriske analysene i artikkelen bygger på uttrekk av mikrodata fra flere administrative registre. I analysene av lønneffekter bruker vi data hentet fra SSBs lønnsstatistikk og i analysene av langsiktig yrkesstatus (etter fire år) data trukket fra NAVs koblede arbeidsgiver/arbeidstakerregister («AREG») samt registrene over pensjonsgivende inntekt og trygdeutbetalinger («LTO-trygd») fra Skatteetaten. Datasettene er koblet sammen med demografiopplysninger (som fødeland, innvandrings- og fødselsår) hentet fra det sentrale folkeregisteret og utdanningsopplysninger fra den nasjonale utdanningsdatabasen. Fordelen med dataene fra

⁴ Bratsberg og Raaum (2012) finner at arbeidsmigranter og norske lønntakere med lav utdanning er perfekte substitutter i byggebransjen.

Tabell 1: Yrkesfordeling etter datakilde og populasjonsgruppe

	(1)			(2)			(3)			(4)			(5)			(6)		
	Lønnsstatistikken (2001–2011)						Arbeidstakerregisteret (2003–2008)											
	STYRK kode	Norske	Innvandr, ikke nye EU-land	Innvandr fra nye EU-land	Norske	Innvandr, ikke nye EU-land	Innvandr fra nye EU-land	Norske	Innvandr, ikke nye EU-land	Innvandr fra nye EU-land								
Bygge- og anleggsarbeidere	712	64,5	50,1	51,1	59,6	48,5	52,1											
Bygningstekniske arbeidere	713	17,4	15,8	7,0	17,2	14,5	5,1											
Malere, overflate-behandlere, bygningsrengjørere	714	6,2	16,8	13,2	5,9	15,1	10,9											
Snekkere	7421	5,1	5,2	10,0	9,6	9,2	13,9											
Hjelpearbeidere innen bygg, anlegg, vedlikehold o.l.	931	6,8	12,1	18,7	7,7	12,8	18,0											
I alt		100	100	100	100	100	100											
Observasjoner		187 459	14 461	8 180	304 291	24 783	14 436											

Note: «STYRK (standard for yrkesklassifisering)»-kodene er hentet fra SSB (1998). Utvalgene er avgrenset til fulltidsansatte lønntakere i bygge- og anleggsnæringene (2007 standard for næringsgruppering 41.2 og 43) i alder 19–66 (62 i kolonner 4–6) som er bosatte i Norge og ikke under utdanning. Innvandrertalene er videre avgrenset til de som kom til Norge før 2009. Fordelingene i kolonne (1)–(3) er vektet med justerte foretaksvekter som tar hensyn til samlet sysselsetting i næringen.

Lønnsstatistikken er de gir et bedre mål på timelønn enn hva som kan beregnes i dataene fra AREG. AREG-dataene gir derimot et bedre grunnlag for å studere langsiktig yrkesstatus fordi datasettet dekker alle lønntakere (mens lønnsstatistikken kun dekker ansatte i et utvalg av virksomheter i bygg- og anleggsbransjen, i et typisk år omkring 25 prosent av lønntakerne vi identifiserer i AREG-dataene). Av hensyn til utvalgsstørrelse bruker vi lønnsstatistikdata fra 2001–2011, mens utvalget fra AREG dekker lønntakere fra 2003–2008 (yrkeskoder er ikke tilgjengelige i disse dataene før 2003 og 2008 er det siste året hvor vi kan studere utfall fire år senere). Vi avgrenser datasettene til individer med næringskode for byggevirksomhet (SN2007: 41.2 og 43) og for å sikre oss at datamaterialet best mulig består av arbeidstakere som ble omfattet av vedtakene følger vi Econ Poyry (2010) og fokuserer på fem yrkesgrupper som har sitt hovedarbeid på byggeplasser. Det er likevel sannsynlig at materialet inneholder noen lønntakere som ikke jobber på byggeplasser og derfor ikke er gjenstand for allmenngjøringsvedtakene. Dette medfører en utfordring for analysen, ettersom målefeil i forklaringsvariabelen kan gi opphav til estimatskjevhet i retning at vi undervurderer den sanne effekten av allmenngjøringen. Tabell 1 gir en oversikt over de fem yrkesgruppene, samt fordelingen av lønntakere over yrker i hver av tre populasjonsgrupper definert etter fødeland.

Vi er interessert i eventuelle forskjeller mellom effekten av allmenngjøringen på innvandrere og nordmenn.

Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn defineres her som innvandrere (innvandringskategori B). Resten av personene i utvalget defineres som norske. Vi skiller også mellom arbeidstakere født i et av de 10 østeuropeiske landene som ble medlem av EU i 2004 og 2007 (omtalt som innvandrere fra nye EU-land; denne gruppen domineres av polakker som utgjør 75 prosent av observasjonene i datasettene) og andre innvandrere (i hovedsak vesteuropeere; svensker, tyskere og dansker utgjør mer enn 50 prosent av observasjonene i denne gruppen).

Lønnsstatistikken er basert på SSBs årlige utvalgsundersøkelse som viser et bilde av lønnsforholdene, i september, for de ansatte i et utvalg norske bedrifter. For å redusere omfanget av feilrapporteringer i avtalt arbeidstid, ser vi bare på fulltidsansatte, slik at minste oppgitte arbeidstid da er 33 timer i uka. Av samme grunn utelukker vi observasjoner med ukentlig arbeidstid på over 60 timer. Timelønnen beregnes ut ifra informasjon om fast grunnlønn per måned og avtalt arbeidstid per uke, dvs. lønn utenom bonuser, uregelmessige tillegg og overtidsgodtgjørelser og en arbeidstid som heller ikke inkluderer overtid.

Vi ekskluderer personer under utdanning fra analysene, fordi allmenngjøringsvedtaket ikke omfatter lærlinger. Videre ser vi kun på bosatte innvandrere og ekskluderer arbeidsmigranter på korttidsopphold, dels fordi demografi- og utdanningsopplysninger typisk mangler for denne gruppen. Friberg og Eldring (2011) viser at det er

særlig blant arbeidsmigranter på korttidsopphold at vi finner tilfeller av lav lønn og sosial dumping, men dessverre begrenser datamaterialet fra lønnsstatistikken mulighetene til å studere effektene av allmenngjøringsvedtakene i byggebransjen på lønnen til denne gruppen (for eksempel gir lønnsstatistikken kun 38 lønnsobservasjoner for korttidsmigranter fra de nye EU-landene i byggenæringer i fylker som innførte vedtaket i 2006). Vi har også avgrenset innvandrerutvalgene til de som kom til Norge innen 2008 for å kunne fokusere på effektene av allmenngjøringsvedtakene og for å begrense en eventuell påvirkning av sammensetningsendringer i utvalget forårsaket av den vedvarende store innstrømmingen av arbeidsmigranter fra Øst-Europa.

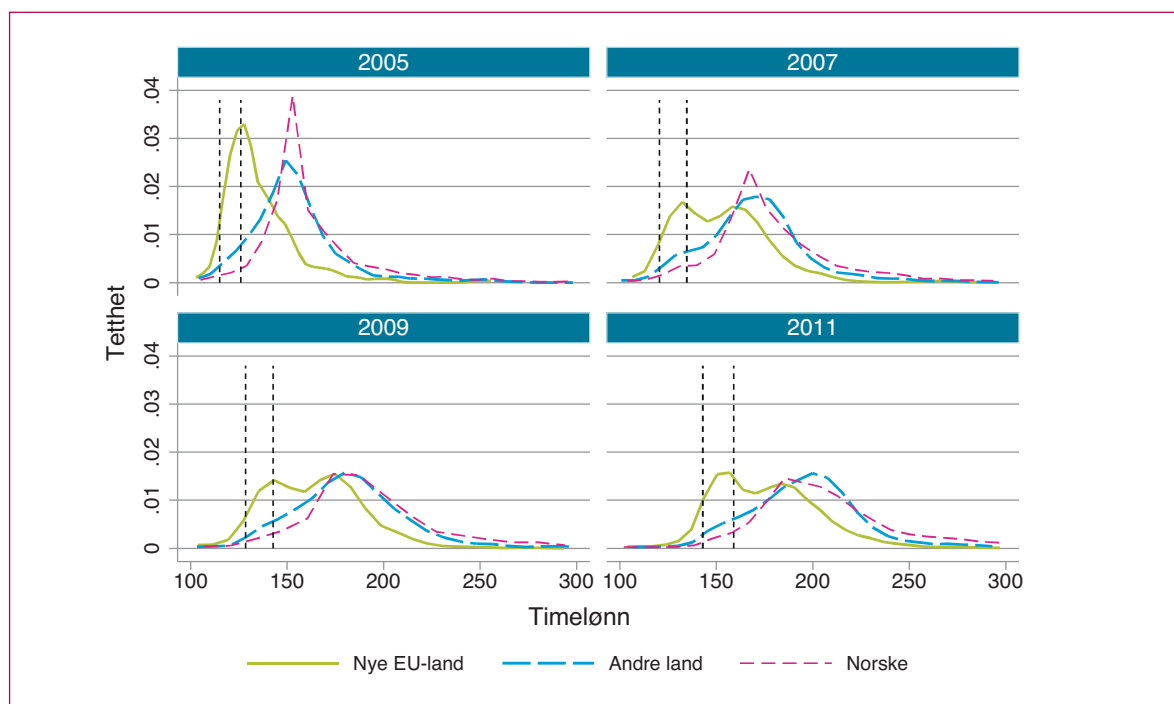
DESKRIPTIV STATISTIKK

Påfølgende statistikker, tabeller og figurer er basert på datasettene presentert over. Funnene bør tolkes utfra de dataavgrensningene som ligger til grunn, og særlig at personer på korttidsopphold, utstasjonert arbeidskraft, arbeidere tilknyttet bemanningsbyråer og, i lønnsanalysene, ansatte i de minste bedriftene, ikke er med i utvalgene.

Polonia-undersøkelsene dokumenterer også at graden av svart arbeid og feilrapportering, enten bevisst eller ubevisst, ikke er neglisjerbar i den utenlandske arbeidsstyrken i byggebransjen. Med dette forbeholdet tatt, gir likevel datasettene interessant informasjon om utviklingen i den registrerte økonomien.

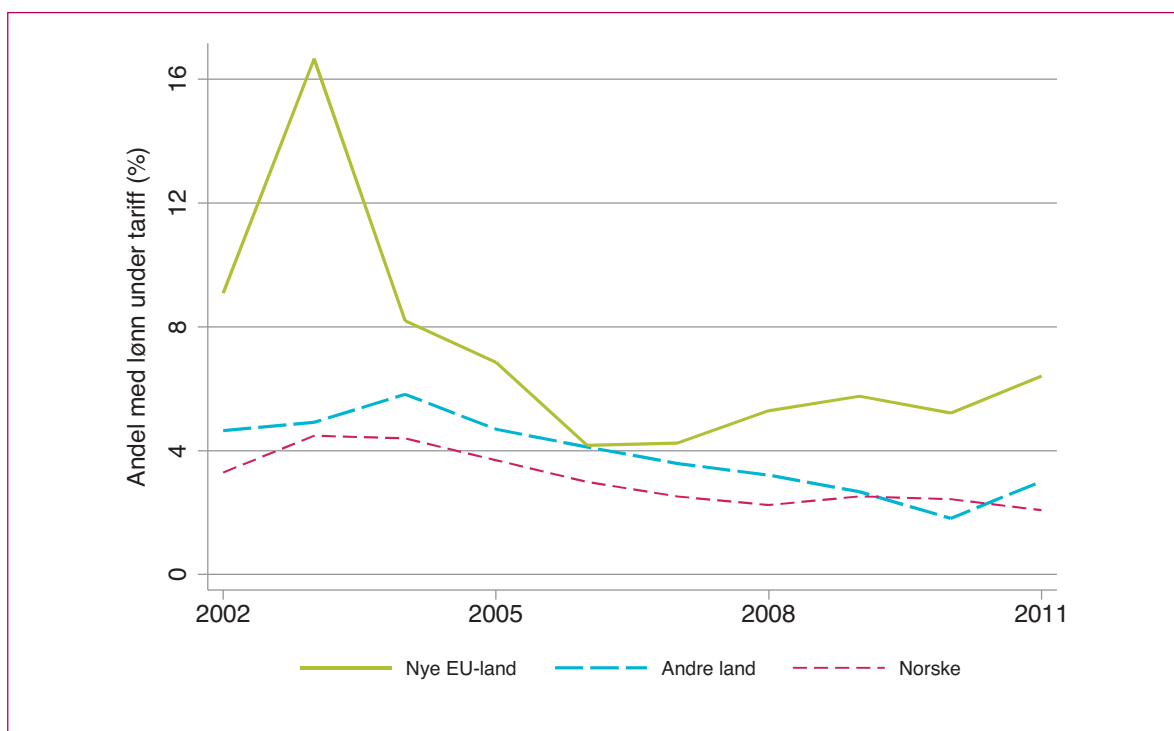
Figur 1 viser fordelingene av timelønn i 2005, 2007, 2009 og 2011 for lønnstakere på byggeplasser i hver av de tre populasjonsgruppene. Innvandrerne fra de nye EU-landene i Øst-Europa skiller seg fra de øvrige gruppene ved at fordelingen er tydelig skjøvet mot lave lønninger. Medianlønnen har økt over tid for alle gruppene, og særlig for østeuropeerne mellom 2005 og 2007 da medianlønnen deres steg fra 130 til 152 kroner timen sammenlignet med fra 153 til 172 for norske bygningsarbeidere. Etter 2007 har veksten i medianlønnen derimot vært dårlige for østeuropeerne enn for øvrige bygningsarbeidere, og i 2011 var den 175 kroner for innvandrerne fra de nye EU-landene versus 197 kroner for andre innvandrere og 201 kroner timen for norske lønnstakere i bransjen.

Figur 1. Fordeling av timelønn for bygningsarbeidere fra nye EU-land i Øst-Europa, andre land og Norge; 2005, 2007, 2009 og 2011.

Note: De vertikale linjene markerer tariffsatsen til ufaglærte og faglærte. Se også note til tabell 1.

Figur 2. Andelen med lønn under tariffestet minstelønn for ufaglærte, bygningsarbeidere fra nye EU-land i Øst-Europa, andre land og Norge; 2002–2011.

Note: Innvandererutvalgene er avgrenset til de som kom til Norge før 2009.

Figur 1 viser også at noen bygningsarbeidere mottar lønn under minste tariffsats. I figur 2 fokuserer vi på andelen av lønnsfordelingen som faller under tarifflønnen for ufaglærte, og viser utviklingen i denne andelen mellom 2002 og 2011 for de tre populasjonsgruppene. Over tid har andelen lavt betalte betraktelig, med en halvering fra rundt 4 prosent til under 2 prosent for norske lønnsstakere og fra 5 prosent til under 3 prosent for innvandrere utenfra Øst-Europa. For østeuropeerne svingte andelen under minstetariff kraftig tidlig i perioden og falt til 4 prosent i 2007, men siden 2008 har mellom 5 og 6 prosent av lønnsstakerne fra de nye EU-landene mottatt lønn under tariffsatsen for ufaglærte. Som figur 1 viser skyldes den dårlige utviklingen for denne gruppen at lønnsveksten for de dårligst betalte ikke helt har holdt tritt med veksten i den nominelle tariffsatsen.

Utviklingstrekkene i lønnsfordelingene som kommer fram i figur 1, og særlig trendene i andelen som er lønnet under minstetariff vist i figur 2, er generelt konsistente med at allmenngjøringsvedtakene i byggebransjen har hatt en

positiv effekt på lønnsnivået og at vedtakene har redusert forekomsten av avlønning under minste tariffsats. Men disse trekkene kan også skyldes andre faktorer, som utviklingen i etterspørselen og økonomien forøvrig eller den generelle lønnsveksten i det norske arbeidsmarkedet. En eksplisitt identifikasjonsstrategi er derfor nødvendig for å isolere betydningen av allmenngjøringsvedtakene.

EMPIRISK METODE

Vi estimerer effekten av allmenngjøringen ved hjelp av en forskjell-i-forskjell metode som utnytter at allmenngjøringsvedtaket ble innført henholdsvis halvannet og ett år tidligere i Oslo-regionen og Hordaland (omtalt under som «vedtak2006-fylkene») enn i resten av landet. Fra 2007 gjaldt allmenngjøringen av tariffens minstesatser alle arbeidstakere som utfører bygningsarbeid på byggeplasser, altså alle observasjonene i datasettene fra og med dette året. Det er bare i 2006 at datasettene inneholder både personer som er omfattet og ikke omfattet av allmenngjøringen.

En sentral antakelse for å kunne gi estimatet i en forskjell-i-forskjell regresjon en kausal tolkning, er at lønnsutviklingen i perioden 2005–2007 ville vært lik i vedtak2006-fylkene og resten av landet dersom allmenngjøringsvedtakene ikke hadde kommet. Forklaringsvariabelen som identifiserer effekten av allmenngjøringen i oppsettet vårt er en indikatorvariabel for om individet, det året, arbeider i en virksomhet med postadresse i et fylke omfattet av allmenngjøringsvedtaket.⁵ Sjokk eller forstyrrelser som er felles for allmenngjorte og ikke-allmenngjorte fylker, for eksempel nasjonal variasjon i aktivitetsnivået i byggebransjen mellom år, vil ikke være et problem for identifisering av allmenngjøringseffekten når vi fanger opp tidsvariasjonen ved hjelp av år-faste effekter. For å løse opp på antakelsen om felles tidsutvikling inkluderer vi i lønnsanalysene en separat tidstrend for vedtak2006-fylkene. I tillegg rapporterer vi resultater fra en alternativ spesifisering med en lineær tidstrend i stedet for år-faste effekter. Fordelen med den alternative spesifiseringen er at den i større grad utnytter tidsvariasjonen i dataene og at vedtakene i løpet av to år ble landsdekkende, og dermed gir bedre presisjon i estimeringen, men under den strengere antakelsen at den underliggende lønnsutviklingen kan representeres med lineære tidstrender. I de empiriske spesifiseringene

kontrollerer vi også for om lønnsstakeren er faglært, kjønn, bedriftsstørrelse, alder (kvadratisk polynom) og år siden innvandring (også kvadratisk polynom).

Et asymmetrisk sjokk i allmenngjøringsåret, som påvirket lønnsutviklingen ulikt i fylker med og uten allmenngjøringsvedtak, ville vært et brudd på den sentrale antakelsen. Et mulig problem for forskjell-i-forskjell estimatoren er om det ikke er tilfeldig hvor allmenngjøringen først ble innført. Det kan innebære et endogenitetsproblem. I analysene kontrollerer vi for fylke-faste effekter, så forskjeller mellom vedtak2006- og øvrige fylker som er konstante over tid vil ikke gi skjevhet i estimatoren. Det vil derimot være et problem dersom det skjer en endring i en utelatt variabel som påvirker lønnsutviklingen direkte og samtidig innebærer økt sannsynlighet for et allmenngjøringsvedtak. Allmenngjøringsvedtakene kom som et resultat av at arbeidstakersiden ønsket vedtaket, og kunne dokumentere at mange innvandrere hadde lønninger under gjeldende tariffsats. Et asymmetrisk innvandringssjokk kunne derfor potensielt vært opphav til et estimeringsproblem. I vårt datamateriale er andelen av bygningsarbeiderne fra Øst-Europa i 2006 dobbelt så høy i vedtak2006-fylkene som i resten av landet. For å kontrollere for slike faktorer, inkluderer vi i regresjonene en variabel som måler andelen av lønnsstakere innen fylke/observasjonsårscellen som kom fra Øst-Europa (se også diskusjonen i Bratsberg og Raaum 2013 om bruk av innvandrerandeler for å fange opp effekter av arbeidsinnvandringen). Til slutt estimerer vi lønnsregresjoner både med og uten individ-faste effekter

⁵ Det er viktig å presisere at allmenngjøringsvedtaket gjaldt byggeplansen, som ikke nødvendigvis ligger i fylket hvor virksomheten har base. Dette skaper nok en utfordring for våre analyser. Mobilitet hvor bygningsarbeidere arbeider utenfor hjemfylket til virksomheten, vil gi opphav til målefeil i vår nøkkelvariabel og skjevhet i estimatoren i retning av at vi undervurderer eventuelle effekter av allmenngjøringen.

Tabell 2: Effekter av allmenngjøring på andel med lønn under tariff

	(1)	(2)	(3)
	Norske lønnsstakere	Innvandrere, ikke nye EU land	Innvandrere fra nye EU land
A. Modell med faste			
årseffekter	-0,005**	-0,018*	-0,066**
	(0,002)	(0,011)	(0,028)
B. Modell med tidstrend			
	-0,008***	-0,008	-0,076***
	(0,002)	(0,008)	(0,019)
Gj.snitt avhengig variabel	0,030	0,037	0,055
Observasjoner	187 459	14 461	8 180

Note: */**/** indikerer at estimatet er signifikant på 10/5/1 prosentnivå. Standardfeil klustret på individnivå vises i parenteser.

Regresjonsanalysen er basert på en logit regresjonsmodell, og vi rapporterer marginaleffekter for gjennomsnittsarbeidstakeren i hver populasjonsgruppe. Regresjonene kontrollerer for andelen av lønnsstakere i fylket fra Øst-Europa, faglært, kjønn, bedriftsstørrelse, fylke, alder (kvadratisk polynom), og for innvandrere, år siden innvandring (også kvadratisk polynom). Modellspefisikasjonen i panel A kontrollerer i tillegg for faste årseffekter mens den i panel B kontrollerer for en tidstrend samt en variabel som måler tariff lønnsatsen som andel av medianlønnen; begge spesifiseringene inneholder en interaksjonsvariabel mellom tidstrenden og en indikator for vedtak2006-fylkene.

for å undersøke om estimatene er påvirket av selektiv inn- og utflytting fra allmenngjorte fylker.

Nedenfor diskuterer vi resultatene fra tre sett av analyser, utført separat for hver av de to innvandringsgruppene og for norske lønntakere. De to første analysene ser på lønn: (1) endrer allmenngjøringen andelen med lønn under tariff, og (2) går gjennomsnittslønnen opp som følge av allmenngjøringen? Hvis allmenngjøringen påvirker lønnsnivået, vil den også øke attraktiviteten til jobbene i sektoren og samtidig endre arbeidsgivers insentiver til å holde på arbeidskraft med varierende produktivitet. I den tredje analysen studerer vi derfor langsiktige konsekvenser av allmenngjøringen ved å undersøke om lønntakere som ble omfattet av allmenngjøringsvedtaket var mer sannsynlig å forbli i byggebransjen, eventuelt om de hadde byttet bransje eller fått en høyere tilbøyelighet til å motta trygd enn andre arbeidstakere tre år etter allmenngjøringen.

EFFEKT PÅ ANDEL ARBEIDSTAKERE MED LØNN UNDER TARIFF

En utfordring når en studerer effekten av allmenngjøring på andelen av arbeidstakerne med lønn under tariffsatsen, er at tariffsatsen har endret posisjon i lønnsfordelingen over tid. I 2004–2005 var tariffsatsen relativt høy i forhold til medianlønnen, sammenliknet med resten av årene mellom 2001–2011, mens tarifflønnen var relativt lav i forhold til medianlønnen fra 2007–2009. Når tariffsatsen reduseres i forhold til medianlønnen, må vi også regne med at andelen arbeidstakere med lønn under tariff går ned. Siden endringen i så stor grad sammenfaller i tid med allmenngjøringen, vil utviklingen beskrevet over delvis fanges opp i allmenngjøringskoeffisienten i en regresjon med en lineær tidstrend. Fordi det er en nasjonal tariffsats, er regresjonen med år-fast effekt mer robust overfor at endringen i tariffsatsen relativt til medianlønnen, siden identifikasjonen da er basert på sammenlikningen av fylkene i 2006 og 2007. Likevel velger vi å også estimere allmenngjøringseffekten med en lineær trend, fordi da vil også årene rundt innføringen av allmenngjøringen bidra til å identifisere effekten. For å ta hensyn til at tariffsatsen flytter seg i lønnsfordelingen i spesifikasjonen med lineær trend, kontrollerer vi for tariffsatsen for ufaglærte som andel av medianlønn, der medianlønnen er beregnet årlig ut ifra hele utvalget.

Tabell 2 viser resultater fra regresjonene hvor den avhengige variabelen er en indikator for om lønntakeren mottar lønn under tariffsatsen for ufaglærte. Et direkte resultat av allmenngjøringen bør være at andelen arbeidstakere med

timelønn under tariffens minstesats reduseres idet vedtaket blir gjeldende. Dersom alle aktørene hadde fulgt loven og det ikke var noe feilrapportering i datasettet, skulle andelen falt til null. Det gjør den ikke i løpet av perioden (som figur 2 viste), men regresjonsresultatene viser likevel at allmenngjøringen reduserte sannsynligheten for å lønnes under tariffsatsen for alle de tre populasjonsgruppene. Virkningen av vedtaket var størst for innvandrerne fra Øst-Europa, der lavlønnsandelen også er størst, hvor estimatene tilsier at allmenngjøringen reduserte andelen av lønntakerne med lønn under minstetariff med 7 prosentpoeng. For andre innvandrere er effektanslaget rundt 1 prosentpoeng (men ikke signifikant), mens for norske lønntakere er allmenngjøringen estimert til å redusere andelen med lønn under tariff med et halvt prosentpoeng. Resultatene er i liten grad påvirket av modelleringen av tidseffekter; spesifikasjonen hvor den underliggende tidsutviklingen er antatt å følge en lineær trend gir estimater svært lik de fra den mer fleksible (men mindre effektive) spesifikasjonen med år-faste effekter.

EFFEKT PÅ GJENNOMSNIITTLIG LØNNSNIVÅ

Vi skal nå gå over til se på effekten av allmenngjøringen på gjennomsnittlig lønnsnivå. Allmenngjøringsvedtaket kan, som diskutert ovenfor, påvirke lønningene også for arbeidstakere som i utgangspunktet tjener over den lovbestemte minstesatsen. En kraftig effekt av allmenngjørings tiltaket på gjennomsnittslønnen kan oppfattes som lite ønskelig, fordi allmenngjørings tiltaket ikke skal være lønnsdrivende. Igjen bruker vi forskjell-i-forskjell metoden for å estimere effekten av allmenngjøringen. Den avhengige variabelen er timelønnen på logaritmeform. Og igjen rapporterer vi resultater fra modeller med to alternative spesifikasjoner av tidsutviklingen: En med år-faste effekter samt en separat trend for vedtak2006-fylker og en med to lineære trender for hhv vedtak2006-fylker og resten av landet. Identifikasjonsstrategien er som før basert på forskjellene i lønnsutvikling mellom Oslo-området/Hordaland og resten av landet i 2006 og 2007.

Som i forrige avsnitt estimerer vi regresjoner både med og uten individ-faste effekter. Regresjonen uten individ-faste effekter estimerer endringen i gjennomsnittslønn forårsaket av allmenngjøringen. Endringen kan både stamme fra en ekstra lønnsøkning for individene i allmenngjøringsområdet og fra en endring i sammensetningen av individer i allmenngjørings- og kontrollområdet. Regresjonen med individ-fast effekt rendyrker individuell-lønnsvekst effekten ved at den tar hensyn til sammensetningsendringer i

Tabell 3: Effekter av allmenngjøring på logaritmen av timelønnen

	(1)	(2)	(3)
	Norske lønnstakere	Innvandrere, ikke nye EU land	Innvandrere fra nye EU land
A. Modell med faste årseffekter	0,015*** (0,002)	0,025*** (0,009)	0,035** (0,016)
B. Modell med faste års- og individeffekter	0,005** (0,002)	0,015 (0,009)	0,046** (0,020)
C. Modell med tidstrend	0,031*** (0,002)	0,025*** (0,006)	0,064*** (0,010)
D. Modell med tidstrend og faste individeffekter	0,031*** (0,002)	0,035*** (0,006)	0,046*** (0,013)
Observasjoner	187 459	14 461	8 180
Individer	65 683	5 796	4 209

Note: */**/** indikerer at estimatet er signifikant på 10/5/1 prosentnivå. Standardfeil klustret på individnivå vises i parenteser. Regresjonene kontrollerer for andelen av lønnstakere i fylket fra Øst-Europa, faglært, kjønn, bedriftsstørrelse, fylke, alder (kvadratisk polynom), og for innvandrere, år siden innvandring (også kvadratisk polynom). Modell A og B inneholder indikatorer for observasjonsår, mens modell C og D bruker en lineær tidstrend. Alle spesifikasjonene har dessuten en interaksjonsvariabel mellom tidstrenden og en indikator for vedtak2006-fylkene.

uobserverte egenskaper hos lønnstakerne. Da er det bare endringene i lønnsutviklingen for det enkelte individ som driver resultatet, og ikke sammensetningseffekter mellom individer med ulikt lønnspotensiale.

Hovedkonklusjonen fra regresjonene på timelønn er at allmenngjøringen har hatt en effekt på lønnsnivået. Både gjennomsnittslønnsregresjonene og spesifikasjonene med individ-faste effekter gir signifikant positive allmenngjøringskoeffisienter (se tabell 3). Igjen er den estimerte virkningen størst for de østeuropeiske innvandrerne. Punktestimaten fra modell A og C, uten faste individeffekter, kan tolkes som at vedtaket førte til at gjennomsnittslønnen steg med mellom 1,5 og 3,1 prosent for nordmenn, 2,5 prosent for innvandrere fra utenfor Øst-Europa og mellom 3,5 og 6,4 prosent for arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa.

Ved å sammenlikne modellene med og uten individ-faste effekter, ser en at allmenngjøringen for nordmenn har hatt en sterkere effekt på gjennomsnittslønnen enn på den gjennomsnittlige lønnsveksten (kolonne 1), mens mønstret fra modellene med fleksible tidseffekter er motsatt for østeuropeerne (kolonne 3). Resultatet for norske lønnstakere kan skyldes at estimatene er mer sensitive overfor målefeil i forklaringsvariabelen i spesifikasjonen med

individ-faste effekter.⁶ Men forskjellen kan også skyldes endring i sammensetningen. Dersom det er slik at de med lavest lønn forsvinner ut når allmenngjøringen innføres, vil estimatene fra modellene uten individfaste effekter være større enn de med, alt annet likt. På den annen side, er stadig tilførsel av arbeidstakere med lavt lønnspotensiale, slik situasjonen har vært i den østeuropeiske populasjonen, vil kunne dra ned koeffisienten i modellen uten individfaste effekter. Fordi estimatene varierer noe mellom de fire spesifikasjonene, kan vi derfor ikke konkludere helt med hensyn til foretrukne anslag. Likevel, anslagene fra modell B, med fleksible års- og individ-faste effekter, danner en nedre grense for effekten av allmenngjøringen på lønnen til bygningsarbeidere; ifølge disse anslagene hevet allmenngjøringen lønnen til norske lønnstakere med minst

⁶ Selv om vi har avgrenset datamaterialet til yrkesgrupper som i hovedsak har sitt virke på byggeplasser, vil datasettet kunne inneholde noen lønnstakere som ikke jobber på byggeplasser og derfor ikke omfattes av allmenngjøringsvedtaket – og dermed utgjør en kilde til målefeil i analysene. Slik kontaminasjon kan godt være større for norske lønnstakere enn for østeuropeere hvis nyansatte i de fem yrkesgruppene i større grad faktisk jobber på byggeplasser enn arbeidstakere med mye erfaring. Arbeidsmobilitet hvor bygningsarbeideren jobber utenfor hjemfylket til arbeidsgiveren vil også kunne gi opphav til målefeil, men her er det grunn til å tro at feilkilden vil være større for arbeidsinnvandrere enn for nordmenn.

Tabell 4: Effekter på yrkesstatus 3 år etter allmenngjøringen

	(1)	(2)	(3)
Utfall:	Norske lønntakere	Innvandrere, ikke nye EU land	Innvandrere fra nye EU land
A. I samme yrke/bransje	0,015***	0,010	-0,021
	(0,003)	(0,015)	(0,037)
	[0,673]	[0,596]	[0,624]
B. Byttet yrke/bransje	-0,013***	0,004	-0,004
	(0,003)	(0,014)	(0,031)
	[0,288]	[0,279]	[0,234]
C. Trygdet, ikke i jobb	-0,003*	-0,009	0,033*
	(0,002)	(0,009)	(0,020)
	[0,026]	[0,051]	[0,043]
D. Ikke trygdet eller i jobb	0,001	-0,005	-0,008
	(0,001)	(0,009)	(0,023)
	[0,012]	[0,074]	[0,100]
Observasjoner	304 291	24 783	14 436

Note: */**/** indikerer at estimatet er signifikant på 10/5/1 prosentnivå. Standardfeil klustret på individnivå vises i vanlig parenteser. Tallene i hakeparenteser gir andelen med gitt utfall 4 år etter registrert sysselsetting i byggebransjen. Trygder omfatter sosialstøtte, dagpenger ved arbeidsløshet, sykepenger fra folketrygden, uførepensjon fra folketrygden, foreløpig uførestønad, rehabiliterings- og attføringspenger, overgangsstønad, tidsbegrenset uførestønad og arbeidsavklaringspenger. Regresjonsanalysen er basert på en multinomisk logit regresjonsmodell, og vi rapporterer marginaleffekter for gjennomsnittsarbeidstakeren i hver populasjonsgruppe. Regresjonene kontrollerer for andelen av lønntakere i fylket fra Øst-Europa, faglært, kjønn, bedriftsstørrelse, fylke, alder (kvadratisk polynom), og for innvandrere, år siden innvandring (også kvadratisk polynom).

0,5 prosent og lønnen til arbeidsmigranter fra nye EU-land med minst 4,6 prosent.

EFFEKT PÅ YRKESSTATUS PÅ LANG SIKT

Når allmenngjøringen øker timelønnen i byggebransjen, gjør den arbeidsplassene i sektoren mer attraktive samtidig som den svekker arbeidsgivernes vilje til å ansette og holde på arbeidstakere med lav eller usikker produktivitet. Allmenngjøringen kan derfor ha både positive og negative effekter på varigheten av arbeidsforholdet. Avslutningsvis vil vi derfor også studere om allmenngjøringen har påvirket tilbøyeligheten til at arbeidstakere blir i byggebransjen på sikt eller bytter til en annen bransje, eventuelt om de blir arbeidsledige, enten med eller uten trygd. For å analysere disse spørsmålene, har vi sett på alle ansatte i perioden 2003–2008, og fulgt arbeidstakerne i fire år, dvs. målt deres yrkesstatus i perioden 2007–2012. Effekten av allmenngjøringen estimeres ved hjelp av en multinomisk logit modell og, som overfor, forskjell-i-forskjell metoden.

Allmenngjøringsvariabelen indikerer hvorvidt arbeidsplassen til lønntakeren ble omfattet av allmenngjøringsvedtaket året etter at vi observerer lønntakeren i bransjen; altså estimeres effekten av allmenngjøringen på utfall tre år etter vedtaket. Yrkesstatusen til individet er klassifisert i en av fire utelukkende kategorier: (A) fortsatt jobb i byggebransjen, (B) jobb i en annen bransje, (C) ikke i jobb, men motar trygd og (D) verken i jobb eller trygdet.

Resultatene fra analysen av langsiktig yrkesstatus er presentert i tabell 4. Tallene i hakeparenteser angir, for hver populasjonsgruppe, andelen i de forskjellige tilstandene fire år etter at vi observerte dem med jobb i byggebransjen. Avhengig av populasjonsgruppe var mellom 60 og 67 prosent av lønntakerne fortsatt i byggebransjen, mens mellom 23 og 29 prosent hadde byttet jobb til en arbeidsgiver i en annen bransje. Andelen uten jobb og med trygd lå mellom 2,6 og 5,1 prosent, mens 1,2 prosent av norske lønntakere og 7,4 og 10,0 prosent av de to innvandringsgruppene verken var sysselsatt eller trygdet. (For 60 prosent av

østeuropeerne og 75 prosent av øvrige innvandrere i den siste kategorien, viser de underliggende mikrodataene at lønnstakeren hadde flyttet fra Norge.)

Når vi ser på effektene på langsiktig yrkesstatus, finner vi at allmenngjøringen økte sannsynligheten for at norske bygningsarbeidere fortsatt var i bransjen etter fire år (og tre år etter allmenngjøringsvedtaket), med en motsvarende lavere sannsynlighet for at de hadde byttet bransje. Og selv om effektestimaterne for de to innvandergruppene ikke er statistisk signifikante, finner vi at arbeidsmigrantene fra Øst-Europa hadde en lavere sannsynlighet for fortsatt å jobbe i bransjen, mens innvandrere fra andre land har effektestimater på nivå med norske arbeidstakere. Et slående resultat fra tabellen er at allmenngjøringen reduserte sannsynligheten for at norske bygningsarbeidere på sikt ble trygdet og uten jobb, mens østeuropeerne som ble berørt av allmenngjøringsvedtakene fikk en høyere tilbøyelighet for å bli trygdet og uten jobb enn de som arbeidet på byggeplasser i øvrige fylker. Den positive effekten på langsiktig sysselsetting i bransjen for norske lønnstakere er konsistent med at allmenngjøring fører til forbedrete arbeidsvilkår og gjør arbeidsplassene mer attraktive. Samtidig tyder mønsteret med lavere langsiktig sysselsetting og høyere trygdetilbøyelighet blant arbeidsmigranter fra de nye EU-landene på at allmenngjøringen kan medføre noen grad av utstøting blant arbeidstakere der vedtaket har stor effekt på lønnen. Vi vil likevel minne om at effektene med hensyn til trygd-uten-jobb utfallet er estimert med store standardfeil og derfor er noe usikre.

KONKLUSJON

Denne artikkelen presenterer en empirisk analyse av effekter av allmenngjøringen i byggebransjen, der vi har brukt forskjell-i-forskjell metoden for å ta hensyn til konjunktursvingninger, faste individeffekter for å håndtere seleksjonsproblemer og kontrollert for innvandringstilførselen til byggesektoren. Til tross for flere metodologiske utfordringer som tilsier at det er vanskelig å avdekke effekter av allmenngjøringen, finner vi at allmenngjøringen hadde en signifikant positiv effekt på gjennomsnittslønnen til bygningsarbeiderne og at den førte til en signifikant reduksjon i andelen som tjener under tariffavtalens minstesats for ufaglærte. Arbeidsmigrantene fra nye EU-land opplevde de største effektene av allmenngjøringen på lønnen. Vi finner også tegn på at allmenngjøringen gjorde at flere innvandrere havnet på trygd tre år etter allmenngjøringsvedtaket,

samtidig som allmenngjøringen førte til at flere nordmenn ble i bransjen på sikt.

REFERANSER

Allmenngjøringsloven, LOV-1993-06-04-58. § 1, 5, 6 (1993) Hentet 20.juni 2014 fra <http://www.lovdata.no>

Alsos, K. og Eldring, L. (2014) *Solidaransvar for lønn*. Fafo-rapport 2014:15. Oslo: Fafo.

Andersen, R.K., Bråten, M., Eldring, L., Friberg, J.H., Ødegård, A.M. (2009), *Norske bedrifters bruk av østeuropeisk arbeidskraft*. Fafo-rapport 2009:46.

Arbeids- og sosialdepartementet. (2008). *Arbeidsinnvandring*. (St.meld. nr. 18 2007-2008). Oslo: Departementenes servicesenter.

Bratsberg, B., og Raaum, O. (2012) «Immigration and Wages: Evidence from Construction», *The Economic Journal*, 122(565): 1177-1205.

Bratsberg, B., og Raaum, O. (2013) «Migrasjonsstrømmenes påvirkning på lønns- og arbeidsvilkår», *Samfunnsøkonomen*, 127(3): 18-29.

Bratsberg, B., Røed, K., og Raaum, O. (2014) «Arbeidsinnvandring — Varig gevinst?», *Søkelys på arbeidslivet*, 31(4): 275-295.

Card, D., og Krueger, A.B. (1995) *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Doucoulagos, H., og Stanley, T.D. (2009) «Publication Selection Bias in Minimum-Wage Research? A Meta-Regression Analysis», *British Journal of Industrial Relations*, 47: 406-428.

Dølvik, J.E., Eldring, L., Friberg, J.H., Kvinge, T., Aslesen, S., og Ødegård, A.M. (2006) *Grenseløst arbeidsliv? Endringer i norske bedrifters arbeidskraftsstrategier etter EU-utvidelsen*. Fafo-rapport 548. Oslo: Fafo.

Econ Poyry (2010) *Allmenngjøring av tariffavtaler. Sluttrapport*. Econ-rapport nr. 2010-002. Oslo: Poyry.

- Eldring, L., Ødegård, A. M., Andersen, R. K., Bråten, M., Nergaard, K., og Alsos, K. (2011) *Evaluering av tiltak mot sosial dumping*. Fafo-rapport 2011:09. Oslo: Fafo.
- Evju, S. (2012) *Minstelønn eller allmenngjøring – eller...?* Nasjonal konferanse om trepartssamarbeid og sosial dumping. Oslo 21. september 2012. Hentet 20.juni 2014 fra http://www.regjeringen.no/pages/38_028_980/Notat_Stein_Evju.pdf
- Fasting, M. (2012) *Sosial jumping*. Civita rapport. Oslo: Civita.
- Friberg, J. H. & Eldring, L. (2011) *Polonia i Oslo 2010. Mobilitet, arbeid og levekår blant polakker i hovedstaden*. Fafo-rapport 2011:27. Oslo: Fafo.
- Holden, M. B. (2014) *Allmenngjøring av tariffestede minstelønnsatser. Empirisk studie av effekten på lønningene i byggebransjen* (Masteroppgave). Universitetet i Oslo.
- Johannessen, H., Lysberg, K., Løvseth, E. K., Melgård, M., Tynes, T., og Winge, S. (2013) *Tilstandsanalyse i bygg og anlegg – Kunnskapsunderlag for Arbeidstilsynets satsing i 2014–2015*. Kompass Tema nr. 4 2013. Trondheim: Direktoratet for arbeidstilsynet.
- LO. (2008, 16. juli). 2006: Hver tredje lurt for lønn. Hentet 24.mars2014 fra <http://www.lo.no/s/arbeidsliv/sosial-dumping/Sosial-dumping-ar-for-ar/2006-Hver-tredje-lurt-for-lonn/>
- Manning, A. (2003) *Monospony in Motion: Imperfect Competition in Labor Markets*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Neumark, D., Salas, J., og Wascher, W. (2014). «Revisiting the Minimum Wage-Employment Debate: Throwing Out the Baby with the Bathwater?» *ILR Review*, 67(2.5): 608–648.
- NOU 2011: 7 *Velferd og migrasjon: Den norske modellens framtid*.
- NOU 2013: 13 *Lønnsdannelsen og utfordringer for norsk økonomi*
- SSB (1998) *Standard for yrkesklassifisering*. Norges offisielle statistikk C 521, Statistisk sentralbyrå.
- Stokke, T. Aa., Nergaard, K. og Evju, S. (2013). *Det kollektive arbeidslivet. Organisasjoner, tariffavtaler og lønnsoppgjør*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ødegård, A. M., Aslesen, S., Bråten, M., og Eldring, L. (2007) *Fra øst uten sikring? EU-utvidelsen og HMS-konsekvenser på norske bygge- og anleggsplasser*. Fafo-rapport 2007:03. Oslo: Fafo.